ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM

Załącznik nr 1 do uchwały
Nr XXII/145/2026
Rady Gminy Rejowiec Fabryczny
z dnia 30 stycznia 2026 roku

ZATWIERDZAM
WÓJT GMINY REJOWIEC FABRYCZNY

.....
(data, podpis)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY REJOWIEC FABRYCZNY NA LATA 2026 – 2029

UZGODNIONO:
Wojewódki Konserwator Zabytków w Lublinie
Delegatura w Chełmie

.....
(data, podpis)

OPRACOWAŁ:
Inspektor ds. Obronnych, Obrony Cywilnej
i Zarządzania Kryzysowego

.....
(data, podpis)

SPIS TERŚCI

STRONA

1			**WSTĘP – CELE PROGRAMU**	**4**
1			**GRANICE ADMINISTRACYJNE GMINY REJOWIEC FABRYCZNY**	**6**
1	1		Położenie i gospodarka	7
1	2		Środowisko kulturowe	7
1	3		Strefa ekonomiczna	8
1	4		Atuty inwestycyjne gminy	8
1	5		Obszar chronionego krajobrazu	8
1	6		Komunikacja	9
2			**WPROWADZENIE**	**9**
3			**PODSTAWA OPRACOWANIA**	**11**
4			**UWARUNKOWANIA FORMALNO – PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	**12**
5			**DEFINICJE**	**18**
6			**SPOSOBY OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	**20**
6	1		Zabytki nieruchome	21
6	2		Zabytki ruchome	21
6	3		Zabytki archeologiczne	22
7			**OPIEKA NAD ZABYTKAMI JAKO ZADANIE WŁASNE GMINY**	**22**
8			**UWARUNKOWANI ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**	**23**
8	1		Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	23
9			**UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY**	**25**
9	1		Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	25
9	2		Strategia rozwoju Gminy Rejowiec Fabryczny do 2026 roku	25
9	3		Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rejowiec Fabryczny	27
10			**CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAOBRAZU KULTUROWEGO GMINY REJOWIEC FABRYCZNY**	**28**
10	1		Zarys historii obszaru i krajobrazu kulturowego Gminy Rejowiec Fabryczny	28
10	2		Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	31
10	3		Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego	32

SPIS TERŚCI

STRONA

10	4		Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego	34
10	5		Zabytki ujęte w gminnej ewiencji zabytków (GEW)	36
10	5	1	Kapliczki	37
10	5	2	Krzyże	38

10	5	3	Cmentarze, groby	38
10	5	4	Parki	39
10	5	5	Pomniki	39
10	5	6	Obiekty przemysłowe	40
10	5	7	Obiekty użyteczności publicznej	40
10	5	8	Prywatne budynki mieszkalne	41
10	5	9	Zabytki ruchome chronione na miejscu i podlegające rozśrodkowaniu lub ewakuacji – wzór	43
10	6		Wykaz kart ewid. stanowisk archeolog. znajdujących się w woj. ewid. zab. (nie wpisanych do rejestru zabytków)	44
10	6	1	Wykaz kart ewidencyjnych architektektury i budownictwa zabytków znajdujących się w wojewódz. Lub. (nie wpisanych do rejestru)	51
10	6	2	Wykaz kart parków / ogrodów	53
10	6	3	Wykaz kart ewidencyjnych cmentarzy	54
10	6	4	Wykaz kart ewidencyjnych miejsc pamięci narodowej	54
10	6	5	Sposoby ochrony	55
11			**ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE**	**59**
Piorytet		I	Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego gminy	59
Piorytet		II	Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	60
Piorytet		III	Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	60
Piorytet		IV	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy	60
12			**INSTRUMENTY SŁUŻĄCE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	**61**
13			**ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	**62**
14			**ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI**	**63**
15			**ZAKRES OCHRONY KONSERWATORSKIEJ DLA OBIEKTÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW**	**64**
16			**ZAKRES OCHRONY KONSERWATORSKIEJ DLA OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW**	**64**
17			**PODSUMOWANIE**	**65**
18			**KOPIE MAP STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W ILOŚCI 5 EGZEMPLARZY NA PIĘCIU STRONACH A – 4**	**66-77**

I. Wstęp

Podstawową opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2026 – 2029 jest określenie zasadniczych kierunków działań oraz kluczowych zadań, jakie powinny być realizowane w celu poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego Gminy. Opracowanie Gminnego programu opieki nad zabytkami ma na celu również poprawę stanu zachowania środowiska kulturowego Gminy Rejowiec Fabryczny. Środkiem do tego prowadzącym jest ustalenie w tym programie uwarunkowań dotyczących finansowania oraz organizacji działań ochronnych wobec środowiska kulturowego, działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności.

Obowiązek opracowania programu wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907 oraz z 2025 r. poz. 1168) i ma na celu poprawę stanu zachowanych zasobów kulturowych przez właściwe wyeksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, ich wykorzystanie w celach edukacyjnych i wychowawczych, rozwój

turystyki, a także cele społeczne i gospodarcze. Ustawa określa również szereg zadań dla podmiotów zobligowanych do zapewnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Zadania te wynikają z zapisów w art. 85 ust. 1 ustawy i mówią, że w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji. Ten zakres jest także właściwy dla planu sporządzonego w skali gminy.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem pomocniczym i uzupełniającym, nie ma charakteru aktu prawnego. Jest elementem samorządowej polityki strategicznej, służącym podejmowaniu działań w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami zostały przez ustawodawcę określone w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907 oraz z 2025 r. poz. 1168), a w szczególności program ma na celu:

1. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań, wynikających z zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w gminie,
2. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami,
3. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzania do poprawy stanu ich zachowania,
4. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
6. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewniania ich opieki.

W planowanym okresie realizacji tego programu w latach 2026 – 2029 spodziewanym efektem będzie poprawa stanu technicznego istniejących na terenie Gminy Rejowiec Fabryczny zabytków, ochrona i zapewnienie właściwego rozwoju zabytkowej przestrzeni urbanistycznej, a także wykorzystanie istniejących dóbr kultury w celu promocji walorów turystycznych Gminy. Ważnym elementem tego programu jest także położenie nacisku na uwrażliwienie mieszkańców na potrzeby związane z utrzymaniem i ochroną środowiska kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2026 – 2029 ma służyć podejmowaniu działań dotyczących inicjowania i koordynowania prac związanych z ochroną zabytków, wskazywania dziedzictwa jako istotnej funkcji życia zbiorowego, wspierania kreatywności mieszkańców Gminy w zakresie promocji folkloru, sztuki ludowej, inicjatyw lokalnych dotyczących

ochrony materialnego, jak i niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Program ma przyczynić się do wzmożenia działań o charakterze społecznym i edukacyjnym wobec mieszkańców Gminy Rejowiec Fabryczny, szczególnie dzieci i młodzieży. Ważnym elementem opracowania Programu jest także kształtowanie świadomości i uwrażliwienie mieszkańców Gminy na potrzeby związane z właściwym utrzymaniem i ochroną środowiska kulturowego, które ma również wymiar gospodarczy. Właściwie wykorzystanie walorów kulturowych Gminy, ich promocja może przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki poprzez przyciągnięcie turystów.

1.1 Położenie i gospodarka

Gmina Rejowiec Fabryczny położona jest w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego, powiecie chełmskim. Jej zachodnia granica przebiega wzdłuż doliny Wieprza i Kanału Wieprz-Krzna. Obszarowo zajmuje powierzchnię 88 km² i liczy w granicach 3 800 mieszkańców. Gminę tworzy 15 sołectw położonych wzdłuż głównych dróg: *Krzywowola, Pawłów, Krasne, Józefin, Zalesie Krasieńskie, Gołąb, Toruń, Liszno, Liszno-Kolonia, Leszczanka, Zalesie Kańskie, Kanie, Wólka Kańska, Wólka Kańska Kolonia, Kanie Stacja.*

Gospodarka Gminy Rejowiec Fabryczny opiera się głównie na rolnictwie i leśnictwie. Tereny rolne zajmują około 60% powierzchni gminy. W północnej i zachodniej części gminy na obrzeżach Pawłowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu oraz w dolinie Wieprza i Kanału Wieprz-Krzna rozwija swoją działalność stowarzyszenie agroturystyczne, skupiające głównie rolników posiadających niewielkie obszarowo gospodarstwa. Inną ważną dziedziną gospodarki przed którą stoją spore możliwości i na które stawiają władze i mieszkańcy gminy jest przemysł bazujący na lokalnych złożach margli, opoki, ziemi krzemionkowej, gliny, iłów, piasków kwarcowych, torfów. W okolicach Pawłowa potwierdzono również występowanie złóż węgla kamiennego. Planowana jest także budowa zbiornika retencyjnego Oleśniki w pobliżu Kanału Wieprz-Krzna, który stanowić będzie miejsce rekreacyjne.

1.2 Środowisko kulturowe

Cechą charakterystyczną dla Pawłowa jest do dnia dzisiejszego garncarstwo ,którego początki sięgają I połowy XVII w. W okresie międzywojennym rzemiosłem tym samodzielnie zajmowało się ok.150 rzemieślników. Poza garncarstwem zajmowano się tu także bednarstwem i stolarką. W 1932 r. w Pawłowie powstała bednarska spółdzielnia rzemieślnicza "Pawłowianka" ,która działała do 1991 r.

Obecnie obserwuje się powrót do "kultury" naczyń glinianych. Coraz więcej młodych ludzi z miast całego kraju interesuje się starodawnym rzemiosłem, co przyczyniło się do utworzenia Pawłowskiego Ośrodka Garncarstwa i Bednarstwa, który szkoli młodych

adeptów tego rzemiosła. Corocznie w pierwszy weekent sierpnia przy okazji Pawłowskiego Jarmarku odbywają się Konkursy Garncarskie, których uczestnicy nagradzani są w dwóch kategoriach: ***garncarze zawodowi i debiuty garncarskie.***

1.3 Strefa ekonomiczna

Część terenów Gminy Rejowiec Fabryczny o pow. ok. 27 ha została włączona do Mieleckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Kompleks terenów pod inwestycje przemysłowe. Leżą wzdłuż drogi powiatowej nr 2029L, która ma bezpośrednie połączenie z drogą krajową S 12. W bliskim sąsiedztwie znajduje się bocznica kolejowa, oraz Port Lotniczy Lublin.

1.4 Atuty inwestycyjne gminy:

- dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa
- gmina w pełni zwodociągowana i zelektryfikowana
- sieć gazowa i kanalizacyjna na obejmuje około 30% terenów gminy
- tradycje przemysłowe i rzemieślnicze
- dobrze rozwinięta sieć szkół i przedszkoli
- rozwinięta baza hotelowo-żywieniowa
- walory turystyczno- przyrodnicze, organizacja imprez
- tereny przygotowane pod inwestycje (uzbrojone, uregulowany stan prawny)
- objęcie całości gminy miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego

1.5 Obszar chronionego krajobrazu

Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu zajmuje na terenie gminy Rejowiec Fabryczny obszar doliny rzek - zachodniej części gminy w granicach należące do sołectw: Pawłów, Kanie, Zalesie Kańskie, Wólka Kańska, Wólka Kańska - Kolonia, Liszno - Kolonia, Leszczanka, Toruń. Tereny są pokryte głównie lasami należącymi do Nadleśnictwa Chełm oraz częściowo do Nadleśnictwa Krasnystaw. Na tym obszarze w miejscowości Kanie znajdują się malowniczo położone stawy rybne o powierzchni ok. 140 ha własność zasobu Skarbu Państwa. Wstępują tu ciekawe siedliska flory i fauny,środowiska kulturowe tego obszaru tworzą obiekty zabytkowe. Biegnie tu szlak turystyczny czerwony od Aleksandrii Krzywowolskiej przez Pawłów, Krasne, Zalesie Kańskie, Kanie, Wólkę Kańską do kanału Wieprz-Krzna.

1.6 Komunikacja

Kolejowa	/miasto/	Drogowa
15 min	Chełm	15 km
40 min	Dorohusk	35 km
1 h min	Lublin	60 km
3 h	Warszawa	240 km
6 h 15 min	Poznań	570 km
6 h 15 min	Katowice	390 km
4 h 30 min	Kraków	350 km

Linia kolejowa
Warszawa – Lublin – Chełm – Dorohusk (przejście graniczne),

2. WPROWADZENIE

Do obowiązkowych działań podejmowanych w zakresie prowadzenia polityki ochrony i opieki nad zabytkami należy rozpoznanie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Opracowanie wszelkiego rodzaju wytycznych, projektów, czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, powinny uprzedzać działania ewidencyjne. Określenie zasobu zabytków jest jednym z podstawowych zadań służb konserwatorskich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, działającego przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Zgodnie z art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907 oraz z 2025 r. poz. 1168): wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Stosownie do art. 22 ust 5 ww. ustawy: W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W gminnej ewidencji zabytków ujęte są zabytki nieruchome: budynki, układy urbanistyczne, zespoły budowlane i zabytki archeologii.

Ujęcie obiektu w gminnej ewidencji zabytków skutkuje obowiązkiem uzgadniania z urzędem konserwatorskim dla takiego obiektu:

- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, na podstawie art. 53 i 60 ustawy z dnia

27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1130).

- pozwolenia na budowę lub rozbiórkę, na podstawie art. 39 ust. 3 ustawy Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (Dz.U.2025.418 t.j.)

Nowelizacja ustawy zakłada stworzenie Listy Skarbów Dziedzictwa, na którą mogą trafić zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. Nowe przepisy zakładają także ujednolicenie zasad wpisu do rejestru zabytków ruchomych i nieruchomych - wpisu do rejestru zabytków ruchomych można dokonać nie tylko na wniosek właściciela, ale także z urzędu lub w sytuacji uzasadnionej obawy zniszczenia, nielegalnego wywiezienia itp. Istotną zmianą jest wprowadzenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym - przepisy przewidują zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku nieruchomego od momentu wszczęcia postępowania w sprawie wpisu do rejestru. Zakaz podejmowania tych czynności dotyczy całego okresu, w którym będzie toczyło się postępowanie administracyjne dotyczące wpisu, aż do momentu kiedy decyzja stanie się ostateczna.

Nowe zasady będą także dotyczyć nielegalnych poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania, które to będą uznawane za przestępstwa.

Nowelizacja zmienia także procedurę usuwania drzew lub krzewów z nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków. Należy przy tym zaznaczyć, że zmiany w przepisach dotyczą również ustawy o ochronie przyrody. Ważną zmianą z punktu widzenia właścicieli zabytkowych nieruchomości jest możliwość przyznawania dotacji przez samorządy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku ujętym w gminnej ewidencji zabytków.

3. PODSTAWA OPRACOWANIA

Podstawę prawną opracowania *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2026 – 2029 stanowi Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U z 2024 poz.1292)* ***Art. 87*** *ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu nad zabytkami* który:

1. Wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.
    - włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;

2. Program, o których mowa w ust. 1, ma na celu, a w szczególności:
   - uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
   - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
   - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
   - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
   - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
   - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Program, o których mowa w ust. 3, jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programu wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. UWARUNKOWANIA FORMALNO – PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI



Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm. w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

  Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)"

- ***Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153)***

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024,1292 t.j.2024).**

  Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadnia państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.
  Ochrona zabytków (art. 4 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)* polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

  - zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
  - zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
  - udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
  - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
  - kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
  - uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

  Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- **zabytki nieruchome –** krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa,dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- **zabytki ruchome –** dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- **zabytki archeologiczne** – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.(Dz.U.2024.1292 t.j.)

(Obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87.3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres

4 lat (art. 87.1.), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i burmistrz sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87.5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 2 ppkt. 6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą: włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U.2025.647 t.j.)**
-

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna:

„określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (..) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz

stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2024.1130 t.j.)**

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględniania się:

„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej" (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej" (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać:

(...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej".

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz.U. z 2025 r., poz. 418)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: *„ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską".*
Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej.
W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych.

Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U.2024.1145 t.j.)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest *„(…) opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”*.

Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U.2024.1145 t.j.)**

Określenie „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U.2024.87t.j.)

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań. Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami, niekoniecznie

musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

5. DEFINICJE

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.) przyjęto za ustawą następujące definicje:

- **zabytek –** nieruchomość, lub rzczecz ruchomą, ich części lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artysyczną lub naukową,
- **zabytek nieruchomy –** nieruchomość, jej części lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- **zabytek ruchomy –** rzecz ruchomą jej część lu zespół rzeczy ruchomych,o których mowa pkt. 1,
- **zabytek archeologiczny –** zabytek nieruchomy, będący powierzchniową podziemną lu podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawartswień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek rychomy będący tym wytworem;
- **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami –** instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
- **prace konserwatorskie –** działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji, oraz dokumentowanie tych działań;
- **prace restauratorskie –** działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub ostworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działałań;
- **roboty budowlane –** roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmoeane przy zabytku lub otoczeniu zabytku;
- **badanie konserwatorskie –** działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac koserwatorskich;
- **badania architektoniczne –** działanie ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego, oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny –** przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły

budowlane, pojedyńcze budynki i formy zaprojektowanej zielieni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i fukcjonalnych

- **historyczny zespół budowlany –** powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania, lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy –** przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie –** teren wokół mlub przy zabyyku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przez szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

6. SPOSOBY OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Według zapisów *art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)* ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzierzy, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 powyższej *ustawy* opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewniniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

6.1 Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budonictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i inymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądż działalnośc wybitnych osobistoći lub instytucji.

6.2 Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artstycznego i sztuki użytkowej;
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- wytworami techniki, a zwłascza urzadzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującym poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, USTAWA z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodziała, oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądz działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

6.3 Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnicywa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Artykuł 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. W ustawie znajdują się zapisy prezyzujące formy ochrony zabytków.
Artykuł 7 ustawy stanowi, że formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkch zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

7. OPIEKA NAD ZABYTKAMI JAKO ZADANIE WŁASNE GMINY

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnienie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategi rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzenneg, oraz miejscowych planów zagospodarowania. Ponadto w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte sa szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.
Artykuł 81 i 82 regulują mozliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach okreslonych w podjętej przez ten organ uchwale. Na podstawie art. 96, wojewoda może na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków morze powierzyć w drodze porozumienia prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości w tym m.in: wydawanie decyzji administracyjnych gminom, powiatom. Poza tym w ustawie o samorzadzie gminnym, w rozdziale 2 określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków np:

zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może przekładać się na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście ładu przstrzennego, gospodarki nieruchomościami, gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, czy organizacji bibliotek lub innych placówek.

8. UWARUNKOWANI ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

8.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:
Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Cele i Priorytety:

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury została opracowana w celu zdiagnozowania sytuacji w polskiej kulturze oraz wyznaczenia strategicznych obszarów, które wymagają szczególnej uwagi. W ramach strategii zidentyfikowano pięć kluczowych obszarów kultury, dla których opracowano narodowe programy kultury, takie jak:

- **Ochrona zabytków i dziedzictwa narodowego**: Skupia się na zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturowego.
- **Rozwój szkolnictwa artystycznego i promocja twórczości**: Ma na celu wspieranie edukacji artystycznej i rozwijanie talentów.
- **Rozwój instytucji artystycznych**: Wzmacnia instytucje kultury, aby mogły lepiej pełnić swoje funkcje.
- **Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki**: Zwiększa dostępność literatury i wspiera rozwój rynku książki.
- **Rozwój sztuki współczesnej**: Wspiera nowoczesne formy sztuki i ich integrację w życie społeczne.

Priorytet Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, zakłada działania dotyczące rewaloryzacji oraz zabytków, oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Za inne ważne działania uznano zmiany instytucjonalne, pranw i funkcjonalne s sferze dokumentacji i ochrony zabytków.

Priorytet Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, ktorgo działania maja przede wszystkim na celu podniesienie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz podniesienie świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego na wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzacje kultury ludowej.

9. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

9.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Dla Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny najważniejsze znaczenie mają następujące dokumenty:

- **Strategia Rozwoju Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2007 – 2020, (Uchwała nr XV/84/07 Rady**

Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 28 grudnia 2007 r.),

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rejowiec Fabryczny (Uchwała nr XXXII/196/2017 Rady Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 29 września 2017 r.),**
- **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Rejowiec Fabryczny.**

9.2 Strategia rozwoju gminy Rejowiec Fabryczny do 2029 roku

Strategia rozwoju Gminy Rejowiec Fabryczny jest w zakresie obowiązkow samorządu Gminy dokumentem mający za zadanie kształtowaniu przyszłości i formułuje zasadnicze cele i kierunki rozwoju gminy na przyszłe lata. Opracowano katalog celów rozwoju gminy zgodnie z następującą metodologią:

1. **Poziom I** – Wizja rozwoju Gminy Rejowiec Fabryczny określająca pożądany stan przyszłości gminy Rejowiec Fabryczny na koniec założonego horyzontu czasowego strategii.
2. **Poziom II –** Misja rozwoju Gminy Rejowiec Fabryczny , wyrażająca syntetyczną deklarację intencji władz gminy, jaka stoi u podstaw formułowania **STRATEGII ROZWOJU**. Określa on zasadnicze kierunkijej dalszegorozwoju,czyli wskazuje „do czego będziemy zmierzać w przyszłości" lub „co będzie podstawą naszego długookresowego działania". Umożliwia on skoncentrowanie wysiłków planistycznych i realizacyjnych na określonej wiązce celów i zadań realizacyjnych. Tak więc, generalny cel kierunkowy to zestaw względnie trwałych dążeń władz gminy, na które powinny być przede wszystkim zorientowane działania realizacyjne.
3. **Poziom III** – Cele strategiczne, będące konkretyzacją generalnego celu kierunkowego (misji rozwoju).Wskazują one priorytetowe dziedziny zaspokajania potrzeb mieszkańców Gminy.

4. **PoziomIV –** Cele operacyjne, będące konkretyzacją celów strategicznych. Są one formułowan ejako cele funkcjonalne, tzn. wyrażające pożądane potrzeby, które powinny być zaspokojone w określonym horyzoncie czasu, czyli do 2029 roku. Do każdego celu operacyjnego został przyporządkowany określony zestaw zadań realizacyjnych.

Głównym założeniem i hasłem wiodącym wizji Gminy Rejowiec Fabryczny to postulat:

- ***„Poprawa warunków życia mieszkańców gminy i osób przyjezdnych"***

  Misja gminy zawarta w Strategii została zdefiniowana pod hasłem:

- ***„ Gmina przyjazna do życia i pracy"***

Dokument Strategii Rozwoju bierze pod uwagę problematykę obiektów dziedzictwa kulturowego głównie pod kątem potencjału

turystycznego, który może przyczynić się do uatrakcyjnienia i rozwoju gminy oraz stanowić o jej atrakcyjności w skali regionu.

9.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rejowiec Fabryczny

Studium jest opracowaniem wyznaczającym kierunki polityki przestrzennej Gminy Rejowiec Fabryczny. Zostało zatwierdzone **Uchwałą nr XXXII/196/2017 przez Radę Gminy Rejowiec Fabryczny w dniu 29 września 2017 roku.** W celu wypełnienia obowiązku ustawowego sporządzono opracowanie zatytułowane: „Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Rejowiec Fabryczny oraz ocena aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i planów miejscowych Gminy Rejowiec Fabryczny", stanowiące załącznik do niniejszej uchwały. W ramach sporządzonej oceny została dokonana analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, zostały ocenione postępy w rozwoju przestrzennym oraz potencjał chłonności inwestycyjnej terenów wskazanych w obowiązujących opracowaniach planistycznych jako tereny rozwojowe inwestycji budowlanych.

Dokonana została również analiza zgodności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rejowiec Fabryczny oraz obowiązujących planów miejscowych z aktualnymi przepisami prawa z jednoczesnym wskazaniem rozpoznanych rozbieżności względem wymogów formalno-prawnych. Na tej podstawie stwierdzono nieaktualność obowiązującego Studium pod względem zgodności z aktualnymi przepisami prawa. Wykonanie analizy w zaistniałym stanie prawnym, m.in. wobec istotnej zmiany przepisów wynikającej z wejścia w życie ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U.2024.0.278 t.j.) uznaje się za w pełni uzasadnione. Podjęcie niniejszej uchwały ułatwi podjęcie właściwych decyzji w sprawie uchwalenia lub zmiany dokumentów planistycznych na terenie gminy.

Uchwała wskazuje proponowany przez Radę Gminy Rejowiec Fabryczny kierunek zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, mający na celu dostosowanie aktualnej sytuacji do zaistniałych uwarunkowań przestrzennych, społeczno-gospodarczych i formalno – prawnych. Ten ważny strategicznie dla Gminy Rejowiec Fabryczny dokument definiuje także zagadnienia w zakresie uwarunkowań przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego gminy. W planowaniu przestrzennym powinny być wykorzystane istniejące walory gminy, w celu zbudowania najkorzystniejszej formy przestrzennej i wizualnej. Ważna jest ochrona i utrzymanie rozwiązań, stanowiących o indywidualnym rysie historycznym gminy oraz wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego w promocji gminy i regionu.

Do środków, mających na celu zrealizowanie powyższych zadań, m.in. Należą:

- ochrona obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- ochrona stanowisk i obszarów archeologicznych, objętych strefami ochrony archeologiczno – konserwatorskiej,
- ochrona zieleni, (drzew i krzewów) na terenach przy zespołach pałacowych,
- ochrona historycznych cmentarzy.

Gminny Program Opiei nad Zabytkami dla gminy Rejowiec Fabryczny jest zgodny z celem wyznaczonym w wyżej cytowanym Studium.

10. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAOBRAZU KULTUROWEGO GMINY REJOWIEC FABRYCZNY

10.1. Zarys historii obszaru i krajobrazu kulturowego Gminy Rejowiec Fabryczny

HISTORIA

Powstanie gminy

Gmina Rejowiec Fabryczny jest najmłodszą jednostką terytorialną w województwie lubelskim. Po oddzieleniu się od miasta Rejowiec Fabryczny rozpoczęła samodzielny byt w lipcu 1991 roku na mocy decyzji Rady Ministrów z grudnia 1990 r.

RYS HISTORYCZNY

- **1359** Pierwsza wzmianka o wsi Łyszcz k. Chełma.
- **1419** Król Wł. Jagiełło przekazuje łacińskim biskupom chełmskim wieś Łyszcz.
- **I poł. XV** Bp Jan Biskupiec funduje w Łyszczu kościół pw. św. Marcina. Jan Długosz wymienia wieś Liszno w "Liberum

w.	Beneficjorum".
• **1487**	W dokumentach pojawia się po raz pierwszy nazwa Pawłów - miasta będącego własnością biskupów chełmskich, założonego przez bp Pawła z Grabowa na polach wsi Łyszcz.
• **1531**	W Pawłowie powstaje cerkiew prawosławna pw. św. Barbary. Pierwszy zapis w dokumentach o wsi Kanie - jest tu cerkiew parafialna pw. św. Piotra i Pawła.
• **14.09.1538**	Do nowo wybudowanego kościoła przeniesiono parafię Łyszcz.
• **XVII w.**	Zanika nazwa Łyszcz - wieś wchłania miasto Pawłów.
• **1604**	Pierwszy kościół w Pawłowie.
• **1647**	Erygowanie parafii unickiej w Kaniem.
• **1657**	Wojska Rokoczego łupią Pawłów i palą kościół.
• **1720**	Budowa nowej cerkwi unickiej w Pawłowie.
• **1744**	Antoni Siła Nowicki - miecznik chełmski, funduje nowy kościół w Pawłowie.
• **1799**	Seweryn Rzewuski, podczaszy koronny, wznosi dwór w Kaniem.
• **1818**	Pawłów przestaje być miastem biskupim.
• **1848**	Książe Mieczysław Woroniecki buduje pałac w Kaniem - siedzibę rodową.
• **1867**	Cerkiew gregokatolicka w Kaniem staje się świątynią prawosławną.
• **1869**	Pawłów traci prawa miejskie.
• **1877**	Budowa Kolei Nadwiślańskiej ze satacją kolejową Kanie.
• **1880**	W Kaniem mieszka 320 prawosławnych i 140 katolików. We wsi są 2 młyny - wodny i wiatrak. W Pawłowie mieszka 768 osób. Jest tu drewniany kościół, cerkiew i szkoła oraz liczne warsztaty rzemieślników - garncarzy.
• **1905**	Akt tolerancyjny, parafii katolickiej w Pawłowie gwałtownie zwiększa liczbę wiernych.
• **1905-6**	Manifestacje patriotyczne w Pawłowie.
• **1912**	Powstaje nowy kościół w Pawłowie wg projektu Stefana Szyllera - dotychczasowy zostaje przeniesiony do parafii pw. św. Michała w Lublinie, a w 1937 roku - do Kazimierzówki pod Świdnikiem.
• **1915**	Prawosławny proboszcz wywozi z cerkwi w Kaniem cudami słynący obraz Matki Boskiej Kaniowskiej. Obraz ginie w Rosji.

- **1919** Erygowanie w Kaniem parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Piotra i Pawła Apostołów.
- **1937-8** Budowa nowego kościoła w Kaniem.
- **09-1939** W Pawłowie stacjonuje sztab Frontu Północnego gen. Dąb-Biernackiego.
- **1943** Masakra w Lisznie w odwecie za akcję partyzantów na pociąg niemiecki w rej. stacji Kanie.
- **1944** Pałac w Kaniem zostaje oddany na potrzeby opieki społecznej. Mieści się w nim Państwowy Dom Pomocy Społecznej dla Kobiet.
- **1961** Budowa zakładów silikatowych w Kaniem.
- **1979** Budowa domu kultury w Pawłowie.
- **01-07-1991** Gmina Rejowiec Fabryczny rozpoczyna samodzielny byt
- **1991-1994** Rozbudowa szkół w Pawłowie i Lisznie. Likwidacja ręcznych central telefonicznych w Kaniem i Pawłowie - podłączenie miejscowych abonentów do centrali automatycznej w Rejowcu Fabryczny. Powstają wodociągi we wsiach Wólka Kańska, Wólka Kolonia, Kanie i Krasne.

HERB GMINY REJOWIEC FABRYCZNY

Herbem Gminy jest złoty kielich na prawym niebieskim polu tarczy dwudzielnej w słup i srebrna oksza z toporzyskiem złotym w lewym polu czerwonym. W opinii dr Janusz Łosowski w sprawie herbu gminy Rejowiec Fabryczny możemy przeczytać między innymi o jego genezie.

...Swoimi elementami nawiązuje do pieczęci używanej przez magistrat w Pawłowie. W literaturze naukowej jest znana tylko jedna pieczęć Pawłowa. Wyobrażała ona kielich mszalny umieszczony na tarczy co pozwala na traktowanie wyobrażenia napieczętnego jako herbu miejskiego. Napis napieczętny , czyli legenda SIGILLUM CIVITATIS PAWLOWEN(SIS) informowała, że nie stanowi własności tylko jednego z organów władzy miejskiej rady bądź ławy. Uwierzytelniano nią dokumenty z lat 1778 i 1787, przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych oraz Muzeum Narodowym w Warszawie jeszcze w okresie przedwojennym, ale nie zachowały się do naszych czasów. Informacje o nich zawdzięczamy znanemu badaczowi polskiej heraldyki miejskiej M.Gumowskiemu i zostały zawarte w jego pracy: " Pieczęcie i herby miejscowości województwa lubelskiego", opublikowanej w Lublinie w 1959 roku. ...

... Skoro więc Pawłów posiadał herb używany w XVIII wieku, a może nawet i wcześniej, powinien on się stać elementem herbu obecnej gminy Rejowiec Fabryczny. ...

… Taki kształt pozostawałby w zgodności z tradycją historyczną i heraldyczną, potwierdzając wyraźny związek gminy z pobliskim miastem….

10.2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)* formami ochrony zabytków jest:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 5 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)* opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

10.3 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.)* **zabytki nieruchome** stanowią w szczególności:

- krajobrazy kulturowe;
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
- dzieła architektury i budownictwa;
- dzieła budownictwa obronnego;
- obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
- cmentarze;
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni;
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa lubelskiego prowadzony jest przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie. Dla Gminy Rejowiec Fabryczny właściwym terenowo oddziałem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie jest Delegatura w Chełmie.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określono w *rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku, w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem*
(Dz.U.2021.56 t.j.)

Obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie Gminy Rejowiec Fabryczny wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego (stan na dzień 31.12.2025 r.)

Lp	Miejscowość	Obiekt	Okres powstania	Nr w rejestrze zabytków
1	Kanie	Zespół pałacowo – parkowy: pałac i park – rządcówka, kuchnia, obora, stajnia.	około poł. XIX w.	A/950
2	Kanie	Kościół parafialny pw. Św. Ap. Piotra i Pawła i MB Różańcowej	1937 – 1938	A/1003
3	Krasne	Zespół pałacowo – parkowy: pałac i park – gorzelnia, spichlerz.	I połowa XIX w.	A/24
4	Pawłów	Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela wraz z wystrojem wnętrza, drzewostan w obrębie cmentarza kościelnego.	1908 – 1912	A/1128
5	Pawłów	Cmentarz rzymsko-katolicki,	początek XIX w.	A/379
6	Pawłów	Cmentarz w Pawłowie ul. Cmentarna "Grób Weterana"	I połowa XIX w.	3761

		– żołnierza IV Obwodu Chełmskiego Armii Krajowej		

10.4 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń, itp. Znacznie ważniejsze z perspektywy nauki i ochrony dziedzictwa są jednak nieruchome zabytki archeologiczne, nazywane też stanowiskami archeologicznymi. Są to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych, itd.

W świetle *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Dz.U.2024.1292 t.j. zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 ust. 4).*

Wpisu do rejestru dokonuje wojewódzki konserwator zabytków. Zabytki archeologiczne wpisywane są do księgi „C" rejestru na zasadach określonych *w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r.* (Dz.U.2021.56 t.j.)*w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.*Decyzje o wpisie do rejestru zabytków przechowywane są we właściwych terenowo wojewódzkich urzędach ochrony zabytków.

Obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie Gminy Rejowiec Fabryczny wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego (stan na dzień 31.12.2025 r.)

- **Grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. „DWORZYSKO" w Kaniem**

Nr w rejestrze – ***C/36 z 08.02.1967 r.***

Obiekt znajduje się pomiędzy miejscowościami: Kanie, Kolonia Lipówki, Stasin Dolny, Krowica i Pawłów, na terenie należącym do Lasów Państwowych (Nadleśnictwo Chełm, Obręb Zawadówka, Leśnictwo Pawłów). Usytuowany jest na podmokłych, bagnistych łąkach, pociętych obecnie kanałami melioracyjnymi i niewielkimi ciekami. W pobliżu przebiega tzw. Kanał Mokry (zwany też Rowem Mokrym). Od północy (w kierunku wsi Stasin Dolny) znajduje się Las Narożniki, natomiast od wschodu Las Mielnikowa i Las Pawłowski.

Na południe od obiektu znajduje się kompleks stawów, leżących pomiędzy miejscowościami: Kanie i Krasne. W pobliżu grodziska

przebiega polna droga, łącząca Pawłów i Kanie. W pobliżu przebiega znakowana trasa turystyczna: „Szlak 1. Korpusu Pancernego" (znaki czerwone). Obiekt składa się z dwóch wałów ziemnych. Wewnętrzny jest zachowany na całej długości i tworzy zamkniętą linię w kształcie owalu o wymiarach 50 na 60 metrów. Posiada szerokość około 10 metrów i wysokość od 1,5 do 2 metrów. Wał zewnętrzny, który również posiada kształt owalny (średnica wynosi około 120 metrów na linii N – S i około 100 metrów na linii W – E), jest uszkodzony w północno-wschodniej części. Posiada szerokość około 10 metrów i wysokość od 1 do 15 metra. Usytuowanie wałów jest niesymetryczne. Największy odstęp między nimi znajduje się od strony południowej i wynosi około 30 metrów. Po obu stronach wałów istnieją obniżenia terenu, tworzące niegdyś fosy, powstałe w okresie budowy obiektu. Wały zostały usypane z miejscowego piasku, przemieszanego z żelazistymi iłami i nie posiadają wewnętrznej konstrukcji. U podnóża wału wewnętrznego archeolodzy stwierdzili ślady moszczenia drewnem. Powierzchnia grodziska wynosi około 1 hektara. Majdan w granicach wału wewnętrznego zajmuje obszar około 0,25 hektara.

Cały obiekt porośnięty jest drzewami i krzewami. Grodzisko pochodzi z okresu wczesnego średniowiecza. Badania archeologiczne prowadzone w 1979 r. na terenie obiektu (założono sześć wykopów) i w jego okolicy, pozwoliły na określenie okresu funkcjonowania grodziska na IX – X w. (świadczą o tym odkryte fragmenty ceramiki) Obiekt posiadał charakter grodu refugialnego, przeznaczonego dla mieszkańców okolicznych osad w okresie zagrożenia wojennego (archeolodzy nie odkryli śladów trwałego osadnictwa na terenie grodziska). Brak śladów walki pozwala na sformułowanie wniosku, że obiekt nigdy nie był wykorzystywany.
Według miejscowej tradycji, obiekt jest określany nazwami: „Dworzysko" i „Szwedzkie Okopy" (taką nazwę nosi również las, na obszarze którego znajduje się grodzisko).

- **Kopiec ziemny (MOGIŁA KURHANOWA) w Majdanie Krępkowskim (miejscowość Leszczanka)**

Nr w rejestrze ***C/64 Z 08.04.1969 r.***

Kurhan znajduje w Majdanie Krępkowskim, stanowiącym część miejscowości Leszczanka, wymienianej od 1786 r. Obiekt zlokalizowany jest a zachód od wsi, na wyniesieniu przy dolinie rzeki Wieprz. Posiada średnicę około 40 metrów oraz wysokość 1,3 metra. Jest w znacznym stopniu zdewastowany. Porośnięty jest młodym drzewostanem sosnowym. Około 200 metrów w kierunku zachodni znajduje się drugi kurhan, posiadający średnicę około 25 metrów oraz wysokość 1 metra. Obiekt również jest zdewastowany, głównie przez prowadzącą przez środek drogę polną.

Stanowiska archeologiczne

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Data	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
1	Kanie (w obszarze Lasów Państwowych, Nadleśnictwo Chełm)	Grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. "Dworzysko"		C/36
2	Leszczanka (Majdan Krępkowski)	Kopiec ziemny (mogiła kurhanowa)		C/64

3	Kanie (w obszarze Lasów Państwowych, Nadleśnictwo Chełm)	Stanowisko nr 9 na obszarze AZP 79-87	Data wpisu 08.04.1969 r.	C/36
4	Kanie (wczesno-średniowieczne cmentarzysko kurhanowe	5 kopców ziemnych	Data wpisu 08.04.1969 r.	C/37

10.5 Zabytki ujęte w gminnej ewiencji zabytków (GEZ).

W gminie Rejowiec Fabryczny Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy (art. 21 ustawy). Gmina Rejowiec Fabryczny posiada Gminną Ewidencję Zabytków opracowanych zgodnie z wymogami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. Dz.U.2024.1292 t.j. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy *(Dz.U.2021.56 t.j.)*

- **10.5.1 Kapliczki**
  - **Kapliczka w Lisznie**

Obiekt pochodzi z końca XIX w. Powstał jako budowla murowana.

- **Kapliczka Św. Jana Nepomucena w Pawłowie**

Obiekt powstał w 2 połowie XIX w. Został ufundowany przez nieznanego z imienia mieszkańca Pawłowa. Usytuowana jest na południowym skraju miejscowości, u zbiegu dróg do Rejowca Fabrycznego i Krasnego. W 2006 r. został wyremontowana z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Pawłowa. Zbudowana została z białego kamienia (opoki) i cegły ceramicznej oraz otynkowana wewnątrz i zewnątrz zaprawą wapienno – glinianą. Rozplanowana jest na rzucie kwadratu i przykryta czteropołaciowym dachem. We wnętrzu znajduje się drewniana i polichromowana figura św. Jana Nepomucena, pochodząca prawdopodobnie z lat dwudziestych XX w. W ramach prowadzonych w 2006 r. prac uporządkowano otoczenie kapliczki oraz umieszczono tablicę informacyjną.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
Kapliczki				
1	Liszno	Kapliczka, murowana XIX w.	Liszno, dz. 110, 22 – 170 Rejowiec Fabr.	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabr. z dn. 26.01.2018 r.
2	Pawłów	Kapliczka Św. Jana Nepomucena, murowana I połowa XIX w.	Pawłów, dz. 1236/3, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
	Liszno	Krzyż drewniany, miejsce historyczne		1935 r.
	Liszno	Krzyż drewniany, ob. metalowy, miejsce historyczne		1995 r.

- **10.5.2 Krzyże**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
Krzyże				
1	Liszno	Krzyż drewniany, miejsce historyczne 1935 r.	Liszno, dz. 101 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Liszno	Krzyż drewniany, miejsce historyczne 1995 r.	Liszno, dz. 530 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

- **10.5.3 Cmentarze, groby**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
Cmentarze, groby				
1	Kanie	Cmentarz Rzymskokatolicki, Grób Nieznanego Żołnierza	Kanie, dz. 203 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec

2	Pawłów	Cmentarz Rzymskokatolicki, zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego	Pawłów, dz. 935 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
3	Pawłów	Grób Tadeusza Bełzy – żołnierza IV Obwodu Chełmskiego Armii Krajowej na cmentarzu rzymskokatolickim	Pawłów, dz. 935	Zał. do zarządz. Nr 61/2022 Wójta Gminy z dnia 9.09.2022
4	Liszno	Groby osób zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej	Liszno, dz. 339 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
5	Liszno	Mejsce pochówku Żydów z Liszna zamordowanych przez Niemców w maju 1942 r.	Liszno, dz. 365 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

10.5.4 Parki

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Wpis do ewidencji
Parki				
1	Krzywowola	Park podworski – miejsce historyczne, zachowane resztki drzewostanu - okolo poł. XIX w.	Krzywowola, dz. 163 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Liszno	Dworek murowany - około XIX w.	Liszno 5, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

10.5.5 Pomniki

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Wpis do ewidencji
Pomniki				
1	Pawłów	Pomnik ku czci ofiar niemieckiego nalotu – bombardowania Pawłowa w 1939 r.	Pawłów, dz. 962/1 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Pawłów	Tablica pamiątkowa ku czci ofiar niemieckiej pacyfikacji gminy w czasie II wojny światowej w 1944 r.	Pawłów, dz. 962/1 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
3	Pawłów	Płyta pamiątkowa ku czci Tadeusza Kościuszki – okres powstania 1917 r.	Pawłów, dz. 962/1 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
4	Krzywowola	Mogiła ofiar terroru niemieckiego – 1944 r.		

5	Kanie	Cmentarz Rzymskokatolicki, Mogiła Żołnierza Wojska Polskiego, plut.Tadeusza Uchańskiego – 1939 r.		
6	Kanie	Cmentarz rzymskokatolicki-Grób Nieznanego Żołnierza		

10.5.6 Obiekty przemysłowe

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
Obiekty przemysłowe				
1	Krasne	Gorzelnia, okres powstania 1905 r., modernizacja 1950, remont lata osiemdziesiąte XX w.	Krasne 110 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Krasne	Spichlerz, okres powstania 1901 r.	Krasne, dz. 121/1 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
3	Wolka Kańska Kolonia	Pozostałości po gorzelni dworskiej, okres powstania 1914 r.	Wolka Kańska Kolonia 1 G 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
4	Pawłów	Młyn elektryczny, okres powstania 1937 r.	Pawłów, ul. Lubelska 60, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
5	Kanie	Stacja Kolejowa Kanie, okres powstania 1877 r.	Kanie-Stacja 24, 22 – 170 Rejowiec Fabr.	Zarządz. Nr 3/2019 z dnia 15.01.2019 r.

10.5.7 Obiekty użyteczności publicznej

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do ewidencji zabytków
Obiekty użyteczności publicznej				
1	Pawłów	Budynek Urzędu Gminy, murowany, obecnie przedszkole, okres powstania około 1846 r.	Pawłów ul. Kościelna 5 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Pawłów	Szkoła podstawowa, murowana, rozbudowana, okres powstania 1930, rozbudowana w 1991 r.	Pawłów ul. Szkolna 4, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

10.5.8 Prywatne budynki mieszkalne

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Wpis do ewidencji
Prywatne budynki mieszkalne				
1	Kanie	Dom drewniany	Kanie 10, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
2	Kanie	Dom drewniany	Kanie 22, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
3	Kanie	Dom drewniany	Kanie 37, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
4	Kanie	Dom drewniany	Kanie 43, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
5	Kanie	Dom drewniany	Kanie 61, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
6	Kanie	Dom drewniany	Kanie 81, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
7	Kanie	Dom drewniany	Kanie 82, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
8	Krasne	Dom drewniany	Krasne 27, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
9	Krasne	Chałupa drewniana	Krasne 47, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
10	Liszno	Chałupa drewniana	Liszno 55, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
11	Liszno Kolonia	Dom murowany	Liszno Kolonia 54, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
12	Pawłów	Dom drewniany	Pawłów ul. Leśna 24 b, 22-170 Rejowiec Fabryczny	
13	Kanie	Kuchnia, ob. budynek administr.-mieszalny	Zespół pałacowo-parkowy w m. Kanie	Zgodnie z wykazem kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru zabytków).
14	Kanie	Rządcówka	Zespół pałacowo-parkowy w m. Kanie	
15	Kanie	Czworak	Zespół pałacowo-parkowy w m. Kanie	
16	Kanie	Stajnia, ob. Magazyn na sprzęt	Zespół pałacowo-parkowy w m. Kanie	
17	Kanie	Obora	Zespół pałacowo-parkowy w m. Kanie	
18	Krasne	Dom mieszkalny		
19	Krasne	Oficyna		
Lp.	**Miejscowość**	**Obiekt**	**Adres**	**Wpis do ewidencji**
Prywatne budynki mieszkalne				
20	Pawłów	Dom drewniany	Pawłów ul. Leśna 32, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

21	Pawłów	Dom drewniany	Pawłów ul. Łączna 8, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	Zarządzenie nr 6/2018 Wójta Gminy Rejowiec Fabryczny z dnia 26.01.2018 r.
22	Pawłów	Dom drewniany	Pawłów ul. Łączna 32, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
23	Pawłów	Plebania drewniana	Pawłów ul. Szkolna 15, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
24	Pawłów	Dom mieszkalny murowany	Pawłów ul. Szkolna 39, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
25	Pawłów	Dom mieszkalny murowany	Pawłów ul. Kościelna 32, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
26	Toruń	Dom drewniany	Toruń 10, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	
27	Wólka Kańska	Dom drewniany	Wólka Kanska 79, 22 – 170 Rejowiec Fabryczny	

10.5.9 Zabytki ruchome – chronione na miejscu (podlegające rozśrodkowaniu lub ewakuacji) – wzór

Lp	Jednostka organizacyjna	Wyszczególnienie (rodzaj zabytków)	Ilość sztuk	Objętość m3	Ciężar kg	Ilość i rodzaj opakowań	Ilość osób i czas	Środki transportu	Miejsce i trasa przejazdu (km)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		Malarstwo							
		Rzeźba							

		ltd.							

FORMULARZ ZGŁOSZENIA STRAT W ZABYTKACH

Lp	Miej-scowość (adres, gmina)	Obiekt, nr wpisu do rejestru zabytków (ewidencji) lub inwentarza muzealiów itp.	Funkcja	Właściciel, użytkownik zarządca	Rodzaj, zwięzły opis i przyczyna strat	Wartość strat i przewidy-wane źródła finansowania ich usunięcia	Adnotacja o weryfikacji strat na miejscu przez organ ochrony zabytków	Wykonane prace ratowniczo - zabezpieczające i konserwatorskie, organ prowadzący ewentualne postępowanie wyjaśniające
1	2	3	4	5	6	7	8	9

10.6 Wykaz kart ewidencyjnych stanowisk archeologicznych znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru zabytków).

Lp.	Miejscowość	Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)	Nr stanowiska na obszarze	Dodatkowe informacje
1	Józefin	80 – 87	7	
2	Józefin	80 – 87	36	
3	Józefin	80 – 87	37	
4	Józefin	80 – 87	38	
5	Józefin	80 – 87	39	
6	Józefin	80 – 87	40	
7	Józefin	80 – 87	41	

8	Józefin	80 – 87	42	
9	Józefin	80 – 87	43	
10	Józefin	80 – 87	44	
11	Józefin	80 – 87	45	
12	Józefin	80 – 87	46	
13	Kanie	79 – 86	2	
14	Kanie	79 – 86	3	
15	Kanie	79 – 86	5	
16	Kanie	79 – 86	6	
17	Kanie	79 – 87	7	
18	Kanie	79 – 87	9	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
19	Kanie	79 – 87	12	
20	Kanie	79 – 87	13	
21	Kanie	79 – 87	14	
22	Kanie	80 – 87	67	
23	Kanie	80 – 87	68	
24	Kanie	80 – 87	69	
25	Kanie	80 – 87	70	
26	Krasne	80 – 87	1	
27	Krasne	80 – 87	3	
28	Krasne	80 – 87	4	
29	Krasne	80 – 87	5	
30	Krasne	80 – 87	15	
31	Krasne	80 – 87	16	
32	Krasne	80 – 87	17	

33	Krasne	80 – 87	18	
34	Krasne	80 – 87	19	
35	Krasne	80 – 87	20	
36	Krasne	80 – 87	21	
37	Krasne	80 – 87	22	
38	Krasne	80 – 87	23	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
39	Krasne	80 – 87	24	
40	Krasne	80 – 87	25	
41	Krasne	80 – 87	26	
42	Krasne	80 – 87	32	
43	Krasne	80 – 87	47	
44	Krasne	80 – 87	48	
45	Krasne	80 – 87	49	
46	Krasne	80 – 87	50	
47	Krasne	80 – 87	51	
48	Krasne	80 – 87	56	
49	Krasne	80 – 87	61	
50	Krasne	80 – 87	62	
51	Krasne	80 – 87	63	
52	Krasne	80 – 87	64	
53	Krasne	80 – 87	65	
54	Krasne	80 – 87	66	
55	Krzywowola	79 – 88	38	
56	Krzywowola	79 – 88	39	
57	Krzywowola	79 – 88	69	

58	Krzywowola	79 – 88	107	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
59	Leszczanka	80 – 86	55	
60	Leszczanka	80 – 86	56	
61	Leszczanka	80 – 86	57	
62	Leszczanka	80 – 86	58	
63	Leszczanka	80 – 86	59	
64	Leszczanka	80 – 86	89	
65	Leszczanka	80 – 86	90	
66	Leszczanka	80 – 86	91	
67	Leszczanka	80 – 86	95	
68	Leszczanka	80 – 86	97	
69	Leszczanka	80 – 86	98	
70	Leszczanka	80 – 86	99	
71	Leszczanka	80 – 86	100	
72	Leszczanka	80 – 86	101	
73	Leszczanka	80 – 86	102	
74	Leszczanka	80 – 86	103	
75	Leszczanka	80 – 86	104	
76	Liszno	80 – 86	5	
77	Liszno	80 – 86	6	
78	Liszno	80 – 86	7	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
79	Liszno	80 – 86	8	
80	Liszno	80 – 86	61	

81	Liszno	80 – 86	62	
82	Liszno	80 – 86	65	
83	Liszno	80 – 86	66	
84	Liszno	80 – 86	92	
85	Liszno	80 – 86	93	
86	Liszno Kolonia	80 – 86	60	
87	Liszno Kolonia	80 – 86	94	
88	Liszno Kolonia	80 – 86	96	
89	Liszno Kolonia	80 – 86	105	
90	Liszno Kolonia	80 – 86	106	
91	Pawłów	79 – 87	2	
92	Pawłów	79 – 87	3	
93	Pawłów	79 – 87	4	
94	Pawłów	79 – 87	8	
95	Pawłów	79 – 87	15	
96	Pawłów	79 – 87	16	
97	Pawłów	79 – 87	17	
98	Pawłów	79 – 87	18	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
99	Pawłów	79 – 87	19	
100	Pawłów	79 – 87	20	
101	Pawłów	80 – 87	57	
102	Pawłów	80 – 87	58	
103	Pawłów	80 – 87	59	
104	Pawłów	80 – 87	60	
105	Pawłów	80 – 87	71	

106	Pawłów	80 – 87	72	
107	Pawłów	79 – 88	75	
108	Pawłów	79 – 88	76	
109	Pawłów	79 – 88	77	
110	Pawłów	79 – 88	78	
111	Pawłów	79 – 88	79	
112	Pawłów	79 – 88	80	
113	Pawłów	79 – 88	81	
114	Pawłów	79 – 88	82	
115	Pawłów	79 – 88	83	
116	Pawłów	79 – 88	137	
117	Pawłów	79 – 88	138	
118	Pawłów	79 – 88	139	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	**Dodatkowe informacje**
119	Pawłów	79 – 88	140	
120	Toruń	80 – 86	67	
121	Toruń	80 – 86	68	
122	Toruń	80 – 86	69	
123	Toruń	80 – 86	70	
124	Toruń	80 – 86	71	
125	Toruń	80 – 86	72	
126	Toruń	80 – 86	73	
127	Toruń	80 – 86	74	
128	Toruń	80 – 86	75	
129	Toruń	80 – 86	76	
130	Toruń	80 – 86	77	

131	Toruń	81 – 86	3	
132	Wólka Kańska	80 – 86	1	
133	Wólka Kańska	80 – 86	4	
134	Wólka Kańska	80 – 86	46	
135	Wólka Kańska	80 – 86	47	
136	Wólka Kańska	80 – 86	48	
137	Wólka Kańska	80 – 86	52	
138	Wólka Kańska	80 – 86	63	
Lp.	**Miejscowość**	**Archeojogiczne Zdjęcie Polski (AZP)**	**Nr stanowiska na obszarze**	Dodatkowe informacje
139	Wólka Kańska	80 – 86	108	
140	Wólka Kańska Kolonia	79 – 86	18	
141	Wólka Kańska Kolonia	80 – 86	9	
142	Wólka Kańska Kolonia	80 – 86	64	
143	Zalesie Kańskie	80 – 87	6	
144	Zalesie Kańskie	80 – 87	53	
145	Zalesie Kańskie	80 – 87	54	
146	Zalesie Krasieńskie	80 – 87	2	
147	Zalesie Krasieńskie	80 – 87	52	
148	Zalesie Krasieńskie	80 – 87	55	

10.6.1 Wykaz kart ewidencyjnych architektury i budownictwa zabytków znajdujących się w województwie lubelskim w wojewódzkiej ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru zabytków).

Miejscowość	Obiekt
Kanie	Kuchnia, ob budynek administracyjno-mieszkalyny (w zespole pałacowo-parkowym)
Kanie	Rządcówka (w zespole pałacowo-parkowym)

Kanie	Czworak (w zespole pałacowo-parkowym)
Kanie	Stajnia, ob. Magazyn na sprzęt inwentarski (w zespole pałacowo-parkowym)
Kanie	Obora (w zespole pałacowo-parkowym)
Miejscowość	**Obiekt**
Kanie 61,62	Chałupa
Krasne	Spichlerz (w zespole pałacowo-parkowym)
Krasne	Gorzelnia (w zespole pałacowo-parkowym)
Krasne 34	Dom mieszkalny (chałupa gumiennego i furmana)
Krasne 34	Oficyna
Krasne 44	Chałupa
Krasne 47	Chałupa
Liszno	Kapliczka
Liszno 28	Chałupa z oborą
Liszno 5	Dworek
Liszno 55	Chałupa
Pawłów	Kapliczka
Pawłów ul. 22 Lipca 24 b	Dom mieszkalny (chałupa)
Pawłów ul. 22 Lipca 32	Chałupa

Pawłów ul. Kościelna	Dawny urząd gminy

Miejscowość	Obiekt
Pawłów ul. Kościelna 2	Dom mieszkalny z masarnią
Pawłów ul. Lubelska 60	Młyn elektryczny
Pawłów ul. Łączna 32	Dom mieszkalny (chałupa)
Pawłów ul. Łączna 8	Dom mieszkalny (chałupa)
Pawłów ul.Szkolna 14	Szkoła podstawowa
Pawłów ul. Szkolna 15	Plebania ob. organistówka
Pawłów ul. Szkolna 39	Dom mieszkalny
Pawłów ul. Szkolna 57	Chałupa

10.6.2 Wykaz kart parków/ogrodów

Miejscowość	Obiekt
Krzywowola	Park podworski
Liszno	Park podworski

10.6.3 Wykaz kart ewidencyjnych cmentarzy

Miejscowość	Obiekt
Kanie	Cmentarz rzymskokatolicki
Liszno	Cmentarz wojenny z II wojny światowej

10.6.4 Wykaz kart ewidencyjnych miejsc pamięci narodowej

Miejscowość	Obiekt
Krzywowola	Mogiła ofiar terroryzmu niemieckiego z 1944 r.
Kanie – cmentarz rzymskokatolicki	Grób Nieznanego żołnierza (?)
Kanie – cmentarz rzymskokatolicki	Mogiła żołnierza WP, plut. Tadeusza Uchańskiego
Pawłów – cmentarz rzymskokatolicki	Zbiorowa mogiła żołnierzy WP z 1939 r.
Pawłów	Płyat pamiątkowa ku czcit. Kościuszki
Pawłów	Pomnik ku czci zamordowanych oraz ofiar niemieckiego nalotu – bombardowania Pawłowa w 1944 r.
Pawłów	Tablica pamiątkowa ku czci ofiar niemieckiej pacyfikacji gminy w czasie II wojny światowej

10.6.5 SPOSOBY OCHRONY

a) Zabytki nieruchome na administrowanym terenie:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie kart adresowych przez wójta.
- wpisanie do rejestru zabytków,
- oznakowanie zabytkowych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”,
- utworzenie parku kulturowego,
- uwzględnienie ochrony zabytków w planie zagospodarowania przestrzennego,
- zwrócenie szczególnej uwagi na ochronę przeciwpożarową w obiektach budowlanych – (okresowa kontrola i konserwacja instancji elektrycznej i odgromowej)

Zabytki ruchome:

- prowadzenie kart ewidencyjnych zabytków przez administratorów parafii,
- wykorzystanie domów parafialnych z piwnicami),
- wpisanie do rejestru zabytków,
- oznakowanie wyposażenia kościołów w celu zabezpieczenia przed kradzieżą.

Wykaz zabytków nieruchomych na terenie gminy Rejowiec Fabryczny, zawierający ważniejsze elementy podlegające zabezpieczeniu w razie sytuacji kryzysowych lub na wypadek konfliktu zbrojnego.

Lp.	Miejscowość (obiekty podlegające zabezpieczeniu)	Elementy obiektu podlegające zabezpieczeniu	Proponowany sposób zabezpieczenia	Niezbędne siły i czas na wykonanie zadania	Koszty	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7
1	**Kanie** Zespół pałacowo – parkowy: rządcówka, kuchnia, czworak, obora, stajnia	Elementy pałacu oraz kompleks zabudowań dworskich posiadający szczególną wartość historyczną	Sporządzenie dokumentacji umożliwiającej odtworzenie zabytku wraz z ich fotografiami, oznakowanie obiektu znakiem rozpoznawczym Konwencji haskiej	Jednostka OSP Kanie, Formacje Obrony Cywilnej z terenu gminy (od G + 1.00 do G + 12.00)	900,00	

2	**Kanie** Kościół parafialny pw. Św. Ap. Piotra i Pawła	Drewniany budynek posiadający trzy nawy, utrzymany w stylu góralskim posiada szczególną wartość historyczną	Sporządzenie dokumentacji umożliwiającej odtworzenie zabytku wraz z ich fotografiami, oznakowanie obiektu znakiem rozpoznawczym Konwencji haskiej	Wolontariusze spośród parafian, Jednostka OSP Kanie, Formacje Obrony Cywilnej z terenu gminy (od G + 1.00 do G + 12.00)	900,00	
3	**Krasne** Zespół pałacowo – parkowy: pałac, park, gorzelnia, spichlerz	Elementy pałacu oraz kompleks zabudowań dworskich posiadający szczególną wartość historyczną	Sporządzenie dokumentacji umożliwiającej odtworzenie zabytku wraz z ich fotografiami, oznakowanie obiektu znakiem rozpoznawczym Konwencji haskiej	Jednostka OSP Kanie, Formacje Obrony Cywilnej z terenu gminy (od G + 1.00 do G + 12.00)	900,00	
4	**Pawłów** Kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela wraz z wystrojem wnętrza, drzewostanem w obrębie cmentarza kościelnego	Kościół jest budowlą orientowaną, jednonawową, murowaną z czerwonej cegły (bez tynków), posiada szczególną wartość historyczną	Sporządzenie dokumentacji umożliwiającej odtworzenie zabytku wraz z ich fotografiami, oznakowanie obiektu znakiem rozpoznawczym Konwencji haskiej	Wolontariusze spośród parafian, Jednostka OSP Wólka Kańska, Formacje Obrony Cywilnej z terenu gminy (od G + 1.00 do G + 12.00)	900,00	
5	**Pawłów** Cmentarz rzymskokatolicki	Obiekt jest jednym z najstarszych cmentarzy rzymskokatolickich w powiecie chełmskim, posiada szczególną wartość historyczną	Sporządzenie dokumentacji umożliwiającej odtworzenie zabytku wraz z ich fotografiami, oznakowanie obiektu znakiem rozpoznawczym Konwencji haskiej	Jednostka OSP Wólka Kańska, Formacje Obrony Cywilnej z terenu gminy (od G + 1.00 do G + 12.00)	900,00	

Wykaz jednostek organizacyjnych chroniących zabytki ruchome:

1) parafie rzymskokatolickie w Pawłowie oraz w Kaniem wraz z elementami wyposażenia kościołów.

a) na miejscu:

- domy parafialne są jedyną możliwością zabezpieczenia zabytków (kościoły nie posiadają piwnic i strychu).
  - proboszczowie parafi Pawłów i Kanie;
  - wolontariusze parafi;
  - jednostka OSP Wólka Kańska;
  - jednostka OSP Kanie w parafi Kanie;
  - jednostka OSP Pawłów w parafi Pawłów;
  - Formacje Obrony Cywilnej w parafiach Pawłów i Kanie.

Zestawienie prac dokumentacyjnych i konserwatorsko – zabezpieczających w razie wystąpienia strat i szkód w zabytkach:

- zabezpieczenie zabytków przed dalszą destrukcją po ustąpieniu zagrożenia;
- dokumentowanie zdarzeń i strat oraz podjętych działań (filmowanie, fotografowanie, kopiowanie, itp.)
- informowanie właściwych organów administracji publicznej, w szczególności Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz organów założycielskich o:
  - stratach,
  - podjętych działaniach,
  - potrzebach pomocy,
  - wykonanie ekspertyzy konserwatorskiej.

Wykaz jednostek, instytucji, organizacji i rzeczoznawców przewidzianych do udzielenia pomocy zabytkom w razie zagrożenia.

Lp.	Jednostka, instytucja, organizacja, rzeczoznawca	Adres	Telefon, fax	Uwagi
1	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie – Delegatura w Chełmie	Plac Niepodległości 1 22-100 Chełm	Tel. 82 5655972, kom. 881737076 https://www.gov.plweb/wuoz-w-lublinie e-mail: chelm@wkz.lublin.pl ePUAP: /WOZL/SkrytkaESP skrz. E-doręczeń: AE:PL-24680-17436-BDVJH-17	
2	Powiatowy Inspektorat nadzoru Budowlanego	Plac Niepodległości 1 22-100 Chełm	Tel. 82 562 75 81 82 562 75 78	
3	Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej	ul. Prymasa St. Wyszyńskiego 2 B 22-100 Chełm	Fax 82 565 34 28 Tel. 82 565 55 50 e-mail: km_chelm@straz.lublin.pl	
4	Gminny Komendant Ochotniczej Straży Pożarnej:	Kanie	501779529 - Maziarz Mirosław osp.ksrg.kanie@gmail.com	
5	OSP Kanie	Kanie	825662340 - Kałkucki Józef	
6	OSP Wolka Kańska	Wólka Kańska	661015051 - Świderczuk Mirosław	
7	OSP Pawłów	Pawłów	662075306 – Ciechomski Paweł	
8	Komenda Miejska Policji w Chełmie	ul. Żwirki i Wigury 20 22-100 Chełm	Tel. 47 813 12 10 Fax 47 811 15 83, e-mail: komendant.kmpchelm@lu.policja.gov.pl	
6	Posterunek Policji	ul. Orzechowa 17	Tel. 47 813 53 66	

		22-360 Rejowiec Fabryczny		
9	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Praktyka Lekarza Rodzinnego	Liszno 57 22-170 Rejowiec Fabryczny	Tel. 82 566 24 08	
10	Rada Parafialna w Pawłowie – proboszcz parafii-ks. Piotr Hawryluk – tel.	Pawłów ul. Szkolna 2 22-170 Rejowiec Fabryczny	Tel. 82 566 31 57 kom. 691 738 349	
11	Rada Parafialna w Kaniem – proboszcz parafii-ks. Roman Stanisław Knyś	Kanie 119 a 22-170 Rejowiec Fabryczny	Tel. 82 566 24 05, kom. 693 800 262; e-mail: kanie@diecezja.lublin.pl	

11. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Biorąc pod uwagę zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Rejowiec Fabryczny określono następujące priorytety oraz kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2026 – 2029:

Priorytet I: Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

Kierunek działań 1: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
Zadania:

- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewitalizację zabytków będących własnością gminy;
- pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków na odnowę zabytków;
- stała opieka nad zabytkami wpisanymi do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych.

Kierunek działań 2: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.
Zadania:

- określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych;
- inwentaryzacja zabytkowych nagrobków;
- prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkach zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, dawnych parkach dworskich itp.;
- iluminacja najcenniejszych zabytków gminy.

Kierunek działań 3:
Zadania:

- współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną;
- wspierznie utrzymania na rynku pracy zanikających rzemioseł i zawodów (w myśl zasady "ratować zabytki, ratować pracę, ratować

rzemiosło");
- wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.

Priorytet II: Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

Kierunek działań: Rozszerzanie zasobu – aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków
Zadania:
- dokonywanie przeglądów zasobów wpisanych do rejestru zabytków;
- zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów.

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Kierunek działań 1: Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
Zadania:
- konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalnościi nwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych miejscowości w lokalnych dokumentach planistycznych,strategicznych oraz decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego;
- walka z samowolami budowlanymi;
- ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi owartościach kulturowych.

Kierunek działań 2: Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych na obszarach wiejskich.
Zadanie:
- poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez:

- ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych.

Priorytet IV: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy.
Kierunek działań 1: Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.
Zadania:
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny na lata 2026 –2029 na stronie internetowej Urzędu Gminy;
- udostępnienie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy;
- popularyzacja pieszego szlaku turystycznego na terenie gminy.

Kierunek działań 2: Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziadzictwie kulturowym.
Zadania:
- organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działan edukacyjnych;

- inicjowanie i organizowanie Europejskich Dni Dziedzictwa w gminie;
- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziadzictwa kulturowego gminy;
- popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;
- ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej w gminie;
- upowszechnianie tematyki dziedzictwa kulturowego w edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie zajęc.

Kierunek działań 3: Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.

Zadania:

- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (między innymi za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy;
- modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.

12. INSTRUMENTY SŁUŻĄCE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny mogą być wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- **instrumentów prawnych –** wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- **instrumentów finansowych –** obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych ,udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicielii posiadaczy obiektów zabytkowych,
- **instrumentów koordynacji –** obejmujący hmiędzy innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa lubelskiego,
- **instrumentów społecznych –** obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie zorganizacjami społecznymi,
- **instrumentów kontrolnych –** obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

13. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rejowiec Fabryczny, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat

i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących :inicjowania, wspierania, koordynowania badań prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Proponuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji gminnego programu:

W ramach priorytetu I: Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

- poziom wydatków budżetu gminy na realizację programu ochrony i opieki nad zabytkami,
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę,
- wartość pozyskanych hśrodków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez właścicieli zabytkowych obiektów,
- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed pożarem, zniszczeniem lub kradzieżą,
- ilość zinwentaryzowanych zabytkowych nagrobków.

W ramach priorytetu II: Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

- ilość wprowadzonych zmian do gminnej ewidencji zabytków,
- ilość nowych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

W ramach priorytetu III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

- ilość inwestycji na obszarach objętych ochroną zabytków.

W ramach priorytetu IV: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy.

- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- ilość opracowań umieszczonych na stronie internetowej Urzędu Gminy.

14. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2024.1292 t.j.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną,w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami w Gminie Rejowiec Fabryczny mogą być finansowane między innymi z następujących źródeł:

- z budżetu gminy (w miarę posiadanych możliwości) – finansowanie odbywać się może np. w ramach dotacji udzielanych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,na zasadach określonych w podjętej przez organ uchwale,
- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- z budżetu Ministra Kulturyi Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie a art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w oparciu o zgłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy,
- z dotacji unijnych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji „Gminnego Programu" przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu zachowania obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy. Program wykorzystywany może być przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, a także osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturalnym.

15. ZAKRES OCHRONY KONSERWATORSKIEJ DLA OBIEKTÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW

Wszelkie działania projektowe, remontowei i nwestycyjne związane z tymi obiektami wymagają pozwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

16. ZAKRES OCHRONY KONSERWATORSKIEJ DLA OBIEKTÓW UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Wymaga zachowania: bryły obiektui dachu co do kształtu i materiału, podziałów w elewacji, wystroju architektonicznego, stolarki okiennej i drzwiowej co do wielkości, kształtu, wewnętrznych podziałów oraz detalu ozdobnego. Dopuszcza się stosowanie nowych technologii wewnętrz obiektu.

Ustala się następujące zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a mianowicie:

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
- Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad abytkami.
- Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

17. PODSUMOWANIE

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa.

Do najważniejszych zadań w tym względzie należy:

- Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego;
- Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jako rganizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym;
- Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacj iinwestycji związanych z zabytkami;
- Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych m.in. w dokumentach planistycznych oraz decyzjach administracyjnych, głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi.To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia,zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych wystroju;
- Rozwój i promocja walorów turystycznych z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych;
- Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów;
- Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np.w obszarze turystyki i rekreacji;
- Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa lubelskiego.

- **Kopie map stanowisk archeologicznych na arkuszu A-4, 5 szt. o numerach:**

NUMER STRONA

- 80 – 86; 64
- 80 – 87; 66
- 80 – 88; 68
- 79 – 87; 70
- 79 – 88. 72

Wykonano w 2 egz.:
Egz. Nr 1 – ad/acta – Gmina w Rejowiec Fabryczny
Egz. Nr 2 – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie – Delegatura w Chełmie
Opracował i wykonał: Witold Kukiełka
Dnia 12.01.2026 r.